

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СТЕБЛЯНКО ІРИНА ОЛЕГІВНА

УДК 330.34

**МЕХАНІЗМИ СТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка
та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Запоріжжя – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор
КОСОВА Тетяна Дмитрівна,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
САФОНОВ Юрій Миколайович,
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана”, м. Київ,
професор кафедри макроекономіки
та державного управління;

доктор економічних наук, професор
ШАПОШНИКОВ Костянтин Сергійович,
Причорноморський науково-дослідний інститут
економіки та інновацій, м. Одеса,
директор;

доктор економічних наук
МАНЖУРА Олександр Васильович,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
“Полтавський університет економіки і торгівлі”,
м. Полтава,
проректор з науково-педагогічної роботи.

Захист дисертації відбудеться “8” вересня 2017 р. о 10⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.01 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий “7” серпня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Трохимець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Поточна соціально-економічна й військово-політична криза, яка розпочалася в Україні в 2014 р., призвела до скорочення реального ВВП, суттєвої девальвації національної грошової одиниці, зростання споживчих цін і цін виробників. Це, у свою чергу, спричиняє хронічний дефіцит ресурсів у всіх секторах національної економіки та, відповідно, нарощування внутрішнього й зовнішнього державного боргу. У результаті посилюються негативні структурні зсуви у формуванні та розподілі валового внутрішнього продукту (ВВП), гальмується структурний розвиток національної економіки. В умовах несформованих ринків, незавершених реформ зростає роль виявлення інструментів, які визначають макроекономічну нестабільність, важливим є дослідження динаміки ВВП у просторовому та структурному аспектах.

Підписання угоди про асоціацію з ЄС, необхідність подолання наслідків кризи й забезпечення сталого розвитку національної економіки – усе це потребує пошуку нових стратегічних орієнтирів. Це стосується й політичного регіонального розвитку у зв'язку із затвердженням основного національного концептуального документа у сфері реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

У сучасних економічних умовах України особливо актуальною є розробка наукових засад структурної політики, адекватних ринковим та національним інтересам, покликаних подолати глибоку деформацію національної економіки, сформувані ринкове середовище та підвищити конкурентоспроможність. Реалізація цих завдань вимагає від державних інститутів активних заходів щодо кардинальної структурної перебудови економіки на різних рівнях із виокремленням факторів економічного зростання та сталого розвитку. Важливими є оцінювання відповідності функціонування галузей національної економіки України критеріям сталого розвитку, дослідження впливу на нього бюджетно-податкової реформи.

Питання розвитку економік світу перебувають у центрі уваги зарубіжних учених, таких як: П. Гутманн (P. Gutmann), Т. Данн (T. Dunne), Б. Єнсен (B. Jensen), Х. Ідей (H. Edey), Р. Купер (R. Cooper), Д. Медоуз (D. Meadows), Д. Норт (D. North), А. Пікок (A. Peacock), Й. Рандерс (J. Randers), М. Робертс (M. Roberts), С. Сівасубрамоніан (S. Sivasubramonian), А. Тоффлер (A. Toffler), Х. Тоффлер (H. Toffler), Й. Форрестер (J. Forrester), Й. Шумпетер (J. Schumpeter).

Актуальні проблеми розвитку національної економіки досліджують такі українські вчені, як: О. Амоша, О. Балабенко, В. Башко, О. Богашко, В. Бодров, Н. Верхоглядова, О. Воронкова, О. Гальцова, Л. Гладченко, В. Гришкін, В. Грушко, А. Гуменюк, Т. Гургула, Н. Дехтяр, В. Дятлова, В. Дубик, В. Жигінас, І. Заблудська, Ю. Загоруйко, Л. Закревська, В. Колосок, Т. Косова, О. Кушніренко, П. Левін, І. Лозинський, В. Луцков, В. Ляшенко, Р. Мадяр,

О. Малютін, О. Манжура, В. Маргасова, І. Маркіна, С. Онишко, О. Пирог, О. Покатаєва, М. Поліщук, Н. Рекова, К. Салига, Ю. Сафонов, Н. Стукало, О. Тімарцев, А. Уніят, І. Федулова, Ю. Чайка, О. Чернега, К. Шапошников, І. Шкрабак, О. Шкурупій, Г. Ястребова.

Високо оцінюючи науковий доробок названих авторів, необхідно визнати, що на сьогодні недостатньо реалізовано системний підхід до вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки за рахунок синтезу його галузево-секторальної, бюджетно-податкової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, регіональної складових. Актуальність визначення детермінант структурного розвитку національної економіки в умовах підписання угоди про асоціацію з ЄС, вирішення проблеми адаптації відповідних механізмів, її теоретичне і практичне значення зумовили вибір мети й завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідних тем Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: “Сучасні детермінанти світогосподарського розвитку” (державний реєстраційний номер 0113U000601, 2013–2015 рр.), внесок здобувача полягає у виявленні координат розвитку національної економіки в умовах курсу на асоціацію з ЄС; “Шляхи адаптації національної економіки до глобалізаційних викликів і забезпечення імперативу соціалізації” (державний реєстраційний номер 0114U000194, 2013–2015 рр.), у межах якої здобувачем обґрунтовано механізми зовнішньоекономічного структурного розвитку національної економіки; “Глобальні виклики сталого розвитку світового господарства” (державний реєстраційний номер 0116U003355, 2016–2017 рр.), внесок здобувача полягає в обґрунтуванні механізмів галузево-секторального структурного розвитку національної економіки; “Глобальні проблеми, загрози та виклики економічного розвитку” (державний реєстраційний номер 0116U003356, 2016–2017 рр.), у межах якої здобувачем обґрунтовано механізми регіонально-інвестиційного структурного розвитку національної економіки, а також Класичного приватного університету: “Науково-методичне забезпечення фінансово-економічних процесів” (державний реєстраційний номер 0110U003962), внесок здобувача полягає в обґрунтуванні механізмів бюджетно-податкового структурного розвитку національної економіки.

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження* є розробка теоретико - методологічних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- аргументувати дефініцію механізмів структурного розвитку національної економіки;
- формалізувати динаміку розвитку та глобальну конкурентоспроможність національної економіки України;

- обґрунтувати концепцію вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки;
- проаналізувати структуру валового внутрішнього продукту в категоріях виробництва, доходів, кінцевого використання;
- обґрунтувати стратегічні механізми структурного розвитку промисловості України;
- визначити пріоритетні механізми структурного розвитку агропромислового комплексу України та напрями земельної реформи;
- надати оцінку векторам структурного розвитку національної економіки в бюджетній сфері;
- удосконалити механізми бюджетної децентралізації структурного розвитку національної економіки;
- надати критичну оцінку векторів економічної інтеграції України та їх впливу на розвиток структури зовнішньої торгівлі;
- дослідити структуру зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС та її вплив на розвиток національної економіки;
- запропонувати механізми урівноваження платіжного балансу в системі структурного розвитку національної економіки;
- надати оцінку структурній динаміці валового регіонального продукту України та його впливу на інвестиційні можливості;
- формалізувати механізм залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток національної економіки;
- розвинути інноваційно-інвестиційні механізми структурного розвитку національної економіки.

Об'єкт дослідження – процеси функціонування механізмів структурного розвитку національної економіки.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні й практичні основи вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки.

Методи дослідження. У ході дослідження використано такі методи: *системний підхід* – для визначення закономірностей еволюції теорій структури національної економіки та механізмів її розвитку; *індексний* – для оцінювання динаміки глобальної конкурентоспроможності України; *трендовий* – для формалізації динаміки ВВП; *концептуалізацію та програмно-цільовий метод* – для обґрунтування векторів стійкого функціонування національної економіки; *альтернативні методи розрахунку ВВП, аналіз сезонності* – для оцінювання взаємозв'язку структури виробництва, доходів, кінцевого використання; *кореляційні матриці* – для визначення причинно-наслідкових зв'язків стратегічних механізмів структурного розвитку галузей промисловості; *кількісну оцінку трендів у тваринництві й рослинництві* – для виділення пріоритетних механізмів структурного розвитку агропромислового комплексу; *оцінку складу та структури земельного фонду* – для обґрунтування напрямів земельної реформи в Україні; *балансування* – для визначення відповідності детермінантів

доходів і видатків зведеного бюджету; *функціональну та бюджетну класифікацію* – для ідентифікації пріоритетів підтримки економічного розвитку; *матрицю специфічних проблем оподаткування галузей національної економіки* – для вдосконалення фіскальних механізмів структурного розвитку; *статистичні розподілення й групування областей України за обсягами доходів місцевих бюджетів* – для оцінювання процесів децентралізації в бюджетній сфері; *кореляційно-регресійне моделювання* – для ідентифікації взаємозв'язків обсягів експорту та імпорту за групами країн світу; *формалізацію товарної структури зовнішньоекономічної діяльності* – для підвищення ефективності торгівлі з ЄС; *тест на екзогенність статей платіжного балансу та валютного курсу* – для визначення напрямів їх урівноваження; *еволюцію монетарних режимів в Україні* – для визначення умов та інструментів переходу до режиму інфляційного таргетування; *геометричні індекси зростання та середню питому вагу регіонів, рейтинги* – для оцінювання структурної й просторової динаміки валового регіонального продукту України.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, звітні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Національного банку України, наукові публікації українських і зарубіжних авторів щодо розвитку національної економіки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в концептуалізації теоретико-методологічних основ, методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки. Основні положення, які відображають наукову новизну дослідження та виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

– на основі узагальнення змісту положень теорій структурного розвитку економіки (теорія економічної динаміки, теорія системної динаміки світового розвитку, теорія структурних змін, теорія постіндустріального суспільства, інституціональна теорія) обґрунтовано дефініцію структурного розвитку національної економіки як: по-перше, внутрішньої категорії – це рух до оптимальної структури національної економіки, критерієм якої є забезпечення динамічної стійкості в межах наявного набору обмежень економічної системи під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів; по-друге, зовнішньої категорії – це зміна факторів стимулювання та/або стримування розвитку системи національної економіки. Внутрішній аспект структурного розвитку національної економіки має переважно кількісний характер, зовнішній – переважно якісний;

– надано тлумачення механізмів структурного розвитку національної економіки як багатовекторного поняття, способу змін елементів національної економіки та зв'язків між ними, що відображають зникнення старих і появу нових рис, властивостей та відносин, в основі якого лежить єдність системного й синергетичного підходів. Це синтез механізму самоорганізаційного розвитку національної економіки та механізму її державного регулювання, сутнісною

зміною якого є покращення або зміна якості інституціонального середовища, а також розширення або реалізація потенційних можливостей інститутів національної економіки, гармонізація екзогенних (зовнішніх) й ендогенних (внутрішніх) факторів, регіональної та галузевої політики на основі комплексного (інтегрованого) підходу до структурного розвитку: горизонтальна інтегрованість – міжгалузевий підхід замість галузевого підходу; вертикальна інтегрованість – узгодження регіональних планів розвитку з ієрархічно вищими системами;

– запропоновано концептуальні засади вдосконалення структури національної економіки та механізмів її розвитку. Їх метою є створення інституціонального середовища стійкої динаміки розвитку структури національної економіки. Об'єктами розвитку є галузево-секторальна, бюджетно-податкова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, регіональна структури. Механізмами розвитку є вертикальна інтеграція в промисловості та АПК, інноваційне оновлення галузей національної економіки, упровадження європейських стандартів якості продукції, державно-приватне партнерство, бюджетна децентралізація, усунення квазіфіскальних дисбалансів, валютна лібералізація, перехід до таргетування інфляції, фінансування інвестиційних програм через Державний фонд регіонального розвитку;

– визначено детермінанти структурного розвитку національної економіки на основі оцінювання валового внутрішнього продукту (ВВП) трьома методами: виробничим, кінцевого використання, доходу. Надано оцінку схильності до сезонності ВВП та його складових за розподілом питомої ваги за кварталами року: агропромислового виробництва; валового прибутку, змішаного доходу; валового нагромадження; кінцевих споживчих витрат домашніх господарств, сектору загального державного управління, індивідуальних і колективних споживчих витрат; оплати праці найманих працівників; податків за виключенням субсидій на виробництво та імпорт;

– формалізовано модель структурного розвитку національної економіки в бюджетній сфері як жорстку в умовах анексії частини української території й проведення військових дій: для дохідної частини бюджету характерно скорочення абсолютної величини та питомої ваги прямих податків порівняно з ПДВ, іншими акцизами, а також спеціальним збором із купівлі іноземної валюти в безготівковій та/або готівковій формі, значними обсягами квазіподаткових надходжень від НБУ до державного бюджету; для витратної – значна питома вага й суттєвий приріст видатків на оборону, забезпечення громадського порядку, безпеку та судову владу, а також на обслуговування державного боргу; практична відсутність інвестиційних витрат, низький рівень і тенденції до скорочення витрат на охорону навколишнього природного середовища, охорону здоров'я, економічну діяльність, соціальний захист та соціальне забезпечення, освіту. Узагальнювальним описом ідентифікованої моделі є бюджетний дефіцит і його приховане емісійне фінансування НБУ

через купівлю облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що сприятиме подальшому розгортанню інфляційних процесів;

удосконалено:

– методичний підхід до ідентифікації квазіфіскальних операцій та зменшення їх негативного впливу на бюджетні доходи, який, на відміну від існуючого, передбачає: визнання суб'єктами вказаних операцій державних фінансових та нефінансових корпорацій, комунальних установ; застосування методу нарахування; відображення в бюджеті та забезпечення фіскальної прозорості; розрахунок податкової бази на основі ринкових цін; інвентаризацію квазіфіскальних операцій, налагодження бухгалтерського обліку їх сальдо та системи звітування про них; оцінювання ефективності бюджетної політики на рівні сектору загального державного управління й усього державного сектору, включаючи державні підприємства та центральний банк;

– науково-практичні рекомендації щодо аналізу стану та тенденцій розвитку зовнішньоторговельних операцій України, які, на відміну від існуючих, засновані на кореляційно-регресійному моделюванні взаємозв'язку обсягів експорту-імпорту товарів (послуг) за регіонами світу й дали змогу зробити такі висновки: у зовнішній торгівлі України з країнами СНД превалює імпорт товарів та експорт послуг, з країнами ЄС – імпортні операції, з азіатськими країнами – експорт товарів та імпорт послуг, з країнами Америки – імпорт товарів і експорт послуг, з країнами Африки – експортні операції. У результаті вектором зовнішньоекономічної діяльності України визначено орієнтацію на ринки Східної Європи, що створюватиме можливості для поступового переходу від сировинної спеціалізації до зростання технологічного експорту;

– методичний підхід до оцінювання просторової та структурної динаміки валового внутрішнього продукту, перевагою якого є врахування геометричного індексу зростання регіонального ВВП, середньої питомої ваги регіонів у ВВП країни, рейтингової оцінки регіонів України в частині формування ВВП на одну особу за методом суми місць. Кількісна оцінка просторової та структурної динаміки дала змогу діагностувати якісні зміни, які полягають у такому: кумулятивне зростання регіонального ВВП протягом десятирічного періоду в усіх областях, за винятком двох, де проводиться антитерористична операція; наявність значних дисбалансів за питомою вагою регіонів у обсязі валового ВВП країни; вищі темпи економічного зростання в регіонах з відносно меншим рівнем валового продукту в розрахунку на одну особу;

– механізм регіонального розвитку, в основу якого, на відміну від існуючого, покладено типологізацію регіонів України на основі матриці трансформації структурного типу національної економіки за регіонами й часовими інтервалами. Її побудова дала змогу встановити рух спеціалізації регіональних комплексів від індустріальних і сільськогосподарських до промислово-аграрних і економіки послуг, що змінює роль України на світовому

ринку. Рекомендації з розробки ефективної структурної політики регіонального розвитку зводяться до такого: створення кластерів, активізація механізму державно-приватного партнерства, реалізація потенціалу програмного розвитку старопромислових, депресивних регіонів, малих міст і сільських територій;

– методичні засади функціонування державного фонду регіонального розвитку (ДФРР), онлайн-платформа якого забезпечує: відкритість інформації про заявлені інвестиційні проекти за областями, районами, тематичними напрямками, роками реалізації; прозорість етапів просування надісланих заявок; чіткість рішення щодо реалізації інвестиційного проекту; можливість здійснення громадського контролю за процесом відбору та реалізації інвестиційних проектів; звітування про хід виконання. На відміну від існуючих, пропоновані засади передбачають: подолання диспропорцій за кількістю й вартістю інвестиційних проектів за регіонами; підвищення якості заявок на фінансування; пріоритетність проектів, які належать до інноваційно-інвестиційних сфер національної економіки; збільшення частки місцевих бюджетів і коштів партнерів у структурі фінансування; пропорційний розподіл коштів ДФРР між регіонами з урахуванням чисельності населення та рівня їх соціально-економічного розвитку;

набули подальшого розвитку:

– механізм бюджетного вирівнювання, який обмежує вилучення коштів до державного бюджету, що забезпечуватиме місцеві бюджети достатніми надходженнями та стимулюватиме місцеві органи влади до залучення додаткових надходжень і розширення бази оподаткування, а місцеві громади – до об'єднання та формування спроможних територіальних громад. Перевагою розроблених пропозицій над існуючими є таке: надання можливості переходу на банківську форму обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів і власних надходжень бюджетних установ, а також спрощення процедури надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій, що створює передумови розширення фінансово-інвестиційної діяльності місцевих бюджетів відповідно до міжнародних стандартів;

– ідентифікація зовнішньоторговельних відносин України та країн ЄС, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на виділенні ретроспектив (стала тенденція обсягів до зростання, починаючи із середини 1990-х рр., за винятком періодів фінансових криз, однією з ознак яких в інституціональних українських умовах є скорочення експорту й імпорту; негативне сальдо експорту-імпорту для України; заміщення ринків країн Митного Союзу європейськими, починаючи з 2014 р.), а також перспектив (створення передумов для освоєння торгових квот ЄС для України: завершення гармонізації з європейськими стандартами, забезпечення їх належного впровадження; розвиток внутрішнього виробництва, покращення його конкурентоспроможності на інноваційній основі; сприяння розвитку ділових контактів з ЄС);

– етапізація валютної лібералізації в Україні, перевагою якої є врахування екзогенності статей платіжного балансу та принципів *BEPS (Base Erosion and Profit Shifting)* – плану дій організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) з протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування: I етап – розвиток валютного ринку й фінансової системи для підтримки економічного зростання резидентами для диверсифікації активів у частині поточного рахунку та прямих іноземних інвестицій; наступні етапи передбачають упровадження системи міжнародного обміну податковою інформацією, їх особливостями є: II етап – розширення можливостей фондового ринку для інвестування з метою активізації портфельних інвестицій та кредитних операцій юридичних осіб; III етап – вільний рух капіталу й зняття обмежень з фінансових операцій фізичних осіб;

– методичний підхід до оцінювання фінансової результативності українських підприємств, який, на відміну від існуючого, враховує ефекти їх масштабу та територіального розташування й передбачає такі етапи: ранкінгування фінансових результатів за регіонами, суміщене з оцінюванням динаміки та структури; оцінювання структури фінансового результату за розміром підприємств України в динаміці за абсолютними й відносними показниками; побудова матриці суміщеного ефекту розміру та територіального розташування підприємств України; підсумкове оцінювання отриманих результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи доведені до рівня конкретних методик і рекомендацій щодо вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки. Зокрема, Департамент економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації схвалив інтегрований підхід до стратегічного розвитку області (довідка № 270/0/31-17 від 02.03.2017). Фахівці Головного управління статистики у Дніпропетровській області використовують пропозиції щодо доповнення повідомлення про соціально-економічне становище області розділом “Конкурентоспроможність” (довідка № 02-25/667 від 13.03.2017). Дніпропетровська торгово-промислова палата схвалила пропозиції щодо надання інформаційних послуг з оформлення довідки-консультації про впровадження підприємствами системи управління безпечністю харчових продуктів ISO 22000 HACCP (*Hazard Analysis and Critical Control Points*), а також організації міжнародних виставок із брендом “Харчовий продукт України” (№ 312/01-07 від 06.03.2017). Фахівці Головного управління Державної фіскальної служби в Запорізькій області використовують удосконалений перелік квазіфіскальних операцій, а також методику обліку й аналізу їх впливу на обсяг податкових надходжень до бюджету (довідка № 173/04-01 від 23.12.2016). Управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Запорізької обласної державної адміністрації схвалило методичний підхід до аналізу просторової динаміки валового

регіонального продукту та фінансових результатів до оподаткування підприємств (довідка № 02-01-13/682 від 21.03.2017). Міжнародна аудиторська компанія “BDO – Україна” використовує запропоновані критерії оцінювання інвестиційних проектів, які подаються на фінансування з Державного фонду регіонального розвитку, залежно від сфери їх реалізації (довідка № 173 від 15.03.2017). КП “Дніпропетровський метрополітен” Дніпровської міської ради схвалив пропозиції щодо перенесення механізмів державно-приватного партнерства на регіональний рівень (довідка № 1316-07 від 22.12.2016). На базі машинобудівного підприємства ПАТ “Промарматура” створено стратегічний альянс на основі вертикальної інтеграції, орієнтованої на випуск продукції з високою доданою вартістю (довідка № 38/06 від 18.01.2017). Підприємство ТОВ “Мегас” використовує матрицю специфічних проблем оподаткування галузей національної економіки для розробки податкової політики підприємства (довідка № 54-03 від 08.02.2017). Методичні підходи до розробки Стратегій розвитку об’єднаних територіальних громад використовує Вищетарасівська сільська рада Томаківського району Дніпропетровської області (довідка № 51/3-тр від 08.11.2016).

Результати дисертаційної роботи використовують у навчальному процесі Класичного приватного університету при викладанні дисциплін: “Макроекономіка”, “Національна економіка” (довідка № 297 від 08.02.2017).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень здобувача, у ній викладено авторський підхід до вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки. Внесок автора в працях у співавторстві конкретизовано в списку опублікованих праць. Матеріали та висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці цієї дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження доповідались та обговорювались на науково-практичних конференціях:

– *міжнародних*: “Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації” (м. Херсон, 2015 р.); “Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі” (м. Миколаїв, 2015 р.); “Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності” (м. Кременчук, 2015 р.); “Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки” (м. Дніпропетровськ, 2016 р.); “Прогнозування економічного та соціального розвитку національної економіки” (м. Запоріжжя, 2016 р.); “Fundamental and applied science – 2016” (м. Шеффілд, Англія, 2016 р.), “Інноваційна економіка” (м. Одеса, 2016 р.), “Розвиток національної економіки України: нові реалії та можливості в умовах євроінтеграції” (м. Запоріжжя, 2016 р.), “Moderní vymoženosti vědy – 2017” (м. Прага, Чехія, 2017 р.);

– *всеукраїнській*: “Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності” (м. Миколаїв, 2015 р.).

Публікації. Результати дослідження викладено в 39 наукових працях, з яких: 1 – одноосібна монографія; 27 – статті в наукових фахових виданнях України, із них 15 – у виданнях, що входять до наукометричних баз даних, і зарубіжних журналах; 1 – стаття в іншому науковому виданні; 10 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 31,04 д. а., з яких особисто здобувачу належить 30,54 д. а.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, п'яти додатків. Повний обсяг дисертації становить 512 сторінок, з них основний текст – 453 сторінки, список використаних джерел – 46 сторінок, додатки – 48 сторінок. Робота містить 64 таблиці на 27 сторінках, 64 рисунки на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; зазначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; вказано особистий внесок здобувача; наведено дані про апробацію та публікації.

У *першому розділі* – **“Теоретико-методологічні засади механізмів структурного розвитку національної економіки”** – аргументовано дефініцію механізмів структурного розвитку національної економіки; формалізовано динаміку її розвитку та глобальну конкурентоспроможність; обґрунтовано концепцію вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки.

У дисертації узагальнено зміст та адаптовано до розробки комплексу заходів із реформування національної економіки положення теорій структурного розвитку економіки: теорії економічної динаміки, теорії системної динаміки світового розвитку, теорії структурних змін, теорії постіндустріального суспільства, інституціональної теорії. Дефініцію структурного розвитку національної економіки визначено як: по-перше, внутрішню категорію – це кількісний рух до оптимальної структури національної економіки, критерієм якої є забезпечення динамічної стійкості в межах наявного набору обмежень економічної системи під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів; по-друге, зовнішню категорію – це якісна зміна факторів стимулювання та/або стримування розвитку системи національної економіки. Структурні зміни треба розуміти як процеси, що відбуваються в структурі економіки й зумовлюють виникнення її нового стану. Запропоновано їх класифікацію: за характером (кількісні, якісні); за наслідками (прогресивні, регресивні); за об'єктом (внутрішні, зовнішні); за тривалістю дії (безперервні, дискретні).

Положення економічних теорій адаптовано до розробки комплексу заходів із реформування національної економіки з урахуванням

інституціональних умов України. Враховуючи еволюційний характер вітчизняної економіки та інерційний, пострадянський характер її функціонування, для забезпечення успішності її структурного розвитку необхідно підтримувати конкурентоспроможні інститути й організації, які сприятимуть реалізації інституціональних інновацій, підвищенню активності державного сектору в контексті генерації та реалізації економічних реформ, імпорту та імплементації європейських інститутів, залученню іноземних інвестицій для розбудови нових економічних укладів, забезпеченню захисту прав власності, боротьбі з неформальними інститутами, представленими, передусім, корупцією.

У рейтингу глобальної конкурентоспроможності Україна належить до групи країн середніх можливостей, орієнтованих на ефективність. Конкурентні переваги національної економіки пов'язані з високою освіченістю населення й обсягами ринку, а також покращенням протягом останнього часу інноваційної складової. Інституціональними обмеженнями реформування економіки України є вади роботи владних інституцій, де виявлені найбільші недоліки в ефективності функціонування; слабкість фінансових ринків; сировинний характер спеціалізації; застарілість та низький рівень розвитку структурних характеристик національного господарства.

У результаті проведення декомпозиції динаміки фізичних обсягів ВВП виділено два етапи, які описуються параболічною функцією: 1991–2008 рр. – гілки догори, 2009–2015 рр. – гілки донизу. На жаль, триває стійка тенденція до скорочення реального ВВП, а його обсяг у 2015 р. відповідає рівню 2004 р. Серед 193 країн світу Україна в рейтингу посідає такі місця: 59-те – за обсягом ВВП, 118-те – за обсягом ВНД на душу населення, 130-те – за рівнем корупції. Це свідчить про значний обсяг національної економіки, її низьку інтенсивність та значний рівень корупції, що впливає на її розвиток.

Упродовж 1991–1999 рр. в Україні спостерігалось стійке скорочення обсягів ВВП із 91,3% до 40,8%. У 2000 р. розпочалась стійка зворотна тенденція до зростання до 2008 р. з 43,2% до 74,4%. Після різкого скорочення фізичних індексів у 2009 р. до 63,2% у 2010 р. відновилося економічне зростання, яке тривало до 2013 р. (69,5%). У 2014 р. знову розпочався спад до 58,6% у 2015 р. Проведено декомпозицію динаміки фізичних обсягів ВВП на дві параболи – з додатним значенням перед x^2 (1991–2008) та від'ємним (2009–2015). Вони характеризуються високим рівнем квадратичного коефіцієнта кореляції – відповідно 0,89 та 0,96 і мають вигляд:

$$1991-2008: y = 0,59x^2 - 2\,368,30x + 2\,367\,884,64, \quad R^2 = 0,89; \quad (1)$$

$$2009-2015: y = -1,015x^2 + 7,5778x + 55,792, \quad R^2 = 0,96. \quad (2)$$

Упродовж кварталів 2013–2015 рр. динаміка ВВП описується лінійним

трендом, прогнозування за яким дає обсяг ВВП 2016 р. 1168,2 млрд грн (порівняно з 2015 р. скорочення на 99,5 млрд грн, або на 7,85%). Результати дослідження свідчать про сезонний характер номінального ВВП. Чітко прослідковується тенденція до його зростання за кварталами року: на I квартал припадає 81,8% середньоквартального обсягу, на II – 95,37%, на III – 110,56%, на IV – 113,9%.

Проведений аналіз свідчить про неспроможність ліберальної концепції структурної політики України, яка призводить до погіршення рейтингу національної економіки. Тому доцільним є перехід до політики державного інтервенціонізму, який передбачає, по-перше, покращення інституціонального середовища шляхом покращення захисту прав власності, подолання корупції та марнотратства державних витрат; по-друге, спрямування частини економічних ресурсів у певні види економічної діяльності, які забезпечать “точки зростання” національної економіки та збільшення її експортного потенціалу.

У вказаному контексті зростає роль програмно-цільового управління в системі стійкого розвитку національної економіки. Надано трактування державних цільових програм і проведено їх класифікацію за рівнем реалізації та спрямованістю. Визначено, що важливим програмним документом є Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”, яка визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку. Її метою є впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі шляхом руху уперед за такими векторами:

- вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

- вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні;

- вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров’я й інших послуг у державному та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту й нести будуть відповідальність за розвиток усієї країни;

- вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт.

Концептуальні засади вдосконалення структури національної економіки та механізмів її розвитку наведено на рис. 1.

Рис. 1. Концептуальні засади вдосконалення структури національної економіки та механізмів її розвитку

Їх метою є створення інституціонального середовища стійкої динаміки розвитку структури національної економіки.

У другому розділі – “**Механізми галузево-секторального структурного розвитку національної економіки**” – проаналізовано структуру валового внутрішнього продукту в категоріях виробництва, доходів, кінцевого використання; обґрунтовано стратегічні механізми структурного розвитку промисловості України; визначено пріоритетні механізми структурного розвитку агропромислового комплексу України та напрями земельної реформи.

За кварталними даними 2013–2015 рр. за середньою питомою вагою у ВВП найбільше значення мають такі види економічної діяльності: оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (14,31%), переробна промисловість (11,47%), сільське, лісове та рибне господарство

(9,63%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (7,03%), операції з нерухомим майном (6,38%), добувна промисловість і розроблення кар'єрів (5,22%).

Упродовж 2010–2013 рр. питома вага кінцевих споживчих витрат зросла з 83,2% до 90,7% за рахунок домашніх господарств (із 63,0% до 71,4%), а до кінця 2015 р. – скоротилася до 86,0% (домашні господарства – до 66,3%). Кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління протягом 2010–2015 рр. скоротилися з 19,4% до 18,9%. Відбулися певні зміни в співвідношенні індивідуальних і колективних споживчих витрат: перші скоротилися із 12,7% до 11,1%, другі – зросли із 6,7% до 7,8%. Зменшилася питома вага валового нагромадження з 20,8% до 15,9%.

Упродовж 2010–2012 рр. частка оплати праці найманих працівників у ВВП зросла із 48,0% до 50,2%, а до кінця 2015 р. – скоротилася до 39,1%. Стійке зростання демонструє питома вага податків за виключенням субсидій на виробництво та імпорт – із 11,8% до 15,9%. Частка валового прибутку, змішаного доходу протягом 2010–2012 рр. скоротилася з 40,2% до 36,9%, а до кінця аналізованого періоду – збільшилася до 45,0%.

Найбільший внесок у формування оплата праці найманих працівників робить переробна промисловість, частка якої протягом 2010–2013 рр. скоротилася із 17,91% до 15,73%, а до кінця 2015 р. зросла до 17,1%, а також оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, питома вага яких протягом аналізованого періоду зросла з 12,57% до 13,04%. Надано оцінку схильності до сезонності складових ВВП (табл. 1).

Таблиця 1

**Узагальнення результатів оцінки схильності до сезонності
складових ВВП за розподілом питокої ваги**

Показник	Квартали			
	I	II	III	IV
	місце кварталу в порядку убубання			
Валовий внутрішній продукт	4	3	2	1
Виробництво ВВП в АПК	4	3	1	2
Валовий прибуток, змішаний дохід	4	3	1	2
Валове нагромадження	4	3	1	2
Кінцеві споживчі витрати				
домашніх господарств	1	4	3	2
сектору загального державного управління	3	1	4	2
індивідуальні споживчі витрати	2	1	4	3
колективні споживчі витрати	3	2	4	1
Оплата праці найманих працівників	1	2	4	3
Податки за виключенням субсидій на виробництво та імпорт	1	2	4	3

Визначено сезонні детермінанти ВВП та його складових: кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, оплата праці найманих працівників,

податки за виключенням субсидій на виробництво та імпорт (I квартал), кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління, індивідуальні споживчі витрати (II квартал), виробництво ВВП в АПК, валове нагромадження, валовий прибуток, змішаний дохід (III квартал), загальний обсяг ВВП, колективні споживчі витрати (IV квартал). Збігаються такі тренди: по-перше, сезонності оплати праці найманих працівників і податків за виключенням субсидій на виробництво та імпорт; по-друге, виробництво ВВП в АПК, валове нагромадження, валовий прибуток, змішаний дохід. Логіку трендів сезонності можна пояснити тим, що в АПК результати продукції рослинництва визначаються в другому півріччі, найбільша сума податків формується саме в I кварталі поточного року за підсумками визначення об'єктів оподаткування минулого року. Логіка сезонності оплати праці найманих працівників буде зрозумілою, якщо прийняти квартальний лаг її відставання від ВВП.

Основною галуззю промисловості є переробна промисловість, серед галузей якої найбільш значущими є: виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування, машинобудування, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення. Протягом останніх трьох років відбулося скорочення обсягів металургійного виробництва, машинобудування, видобутку вугілля, що значною мірою пояснюється військовим конфліктом на сході України.

За результатами проведеного дослідження розроблено такі рекомендації щодо забезпечення зростання обсягів ВВП та раціоналізації його структури: збільшення валового нагромадження на інноваційній основі, особливо в аграрній і промисловій сферах; вирівнювання податкового навантаження на фактори виробництва з урахуванням диференціальних особливостей галузей національної економіки; створення умов для зростання реальних доходів населення тощо.

Основними напрямками реформ в АПК є: гармонізація законодавства щодо безпечності харчової продукції із законодавчими актами ЄС, зміна підходів до державної підтримки сільськогосподарського виробництва, дерегуляція підприємницької діяльності в галузі, перехід до інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання, фінансова підтримка фермерських господарств, малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників, формування ефективного організованого аграрного ринку, залучення до нього самозайнятих форм господарювання, законодавче закріплення сімейного типу господарювання, кооперація й об'єднання особистих селянських і сімейних фермерських господарств.

Очікуваними результатами реформи в АПК є: збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської діяльності; розширення бази формування власних фінансових ресурсів та покращення умов доступу до зовнішніх джерел;

удосконалення системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва, забезпечення її прозорості; збільшення частки сільських домогосподарств, залучених у ланцюги доданої вартості, що функціонують у корпоративному секторі; насичення внутрішнього ринку високоякісною сільськогосподарською продукцією за доступними цінами; створення ефективної інформаційно-маркетингової системи на аграрному ринку; підвищення розміру середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства до середнього рівня за галузями економіки.

Обґрунтовано принципи проведення земельної реформи та визначення її діалектичного зв'язку з іншими реформами національної економіки, а саме: децентралізація управління національним господарством; екологічна реформа, реформа сільського й лісового господарства.

У *третьому розділі* – **“Механізми бюджетно-податкового структурного розвитку національної економіки”** – надано оцінку векторам структурного розвитку національної економіки в бюджетній сфері; удосконалено механізми бюджетної децентралізації структурного розвитку національної економіки.

Протягом 2001–2015 рр. доходи Зведеного бюджету України зросли з 54 934,6 до 652 031,0 млн грн, або у 11,9 разу, видатки – з 55 413,7 до 679 871,4 млн грн, або у 12,3 разу (табл. 2). Формування зведеного бюджету є дефіцитним протягом усього аналізованого періоду, за винятком 2002 р. Випереджальні темпи зростання видатків над доходами призвели до того, що дефіцит зріс із 593,4 млн грн до 30 898,2 млн грн, або у 52 рази. Найбільший обсяг дефіциту до доходів (20,57%) мав місце у 2010 р.

Доходи Державного бюджету України зросли з 39 726,5 млн грн до 534 694,8 млн грн, або у 13,5 разу, а частка доходів Державного бюджету у Зведеному бюджеті зросла із 72,32% до 82,00%. Видатки Державного бюджету України збільшилися з 40 258,6 млн грн до 576 911,4 млн грн, або у 14,3 разу. Про високу централізацію бюджетної системи України свідчить зростання частки трансфертів у видатках до місцевих бюджетів із 17,98% до 30,16%.

На основі аналізу складу, структури, динаміки видатків Державного бюджету України на економічну діяльність визначено їх пріоритетні напрями за обсягами фінансування: у 2014 р. – дорожнє господарство, вугільна промисловість, сільське господарство; у 2016 р. – дорожнє та сільське господарство. Частка вугільної промисловості в структурі витрат скоротилася в 10 разів за рахунок відмови від державної підтримки вугледобувних підприємств на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції, що негативно позначилося на фінансовому стані галузі й призвело до затримки виплати заробітної плати. Позитивними кількісними тенденціями динаміки видатків на економічну діяльність є зростання асигнувань на підтримку регіонального розвитку, негативною – скорочення витрат на фундаментальні наукові дослідження.

Таблиця 2

Динаміка показників бюджетної сфери України, млн грн

Статті	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Зведений бюджет															
Доходи	54934,6	61954,3	75285,8	91529,4	134183,2	171811,5	219936,5	297893,0	272967,0	314506,3	398553,6	445525,3	442788,7	456067,3	652031,0
Видатки	55413,7	60489,6	75430,1	101415,5	141698,8	175284,3	226054,4	309203,7	307399,4	377842,8	416853,6	492454,7	505843,8	523125,7	679871,4
Кредитування	114,3	-170,6	362,4	1122,9	290,7	227,9	1583,9	2813,8	2825,8	1348,4	4757,9	3856,3	535,2	4972,1	3057,8
Дефіцит / профіцит “+”	-593,4	1635,3	-506,7	-11009,0	-7806,3	-3700,8	-7701,7	-14124,5	-37258,1	-64684,9	-23057,9	-50785,7	-63590,3	-72030,5	-30898,2
Державний бюджет															
Доходи	39726,5	45467,6	55076,9	70337,8	105330,2	133521,7	165939,2	231722,9	209700,3	240615,2	314616,9	346054,0	339226,9	357084,2	534694,8
у т.ч. трансферти з місцевих бюджетів	2527,4	2942,6	2368,5	1593,2	1463,2	1575,7	4351,7	7702,0	7769,0	6624,8	2718,6	1342,5	1609,3	2118,0	3144,0
Видатки	40258,6	44468,9	55757,1	79471,5	112975,9	137108,0	174254,3	241490,1	242437,2	303588,7	333459,5	395681,5	403456,1	430217,8	576911,4
у т.ч. трансферти до місцевих бюджетів	7237,1	8818,1	11729,1	16819,4	23361,1	34150,3	44655,0	59113,6	62180,1	77766,2	94875,0	124459,6	115848,3	130600,9	173980,0
Кредитування	148,5	-120,7	362,9	1082,7	299,9	190,3	1527,7	2734,8	2780,3	1292,0	4715,0	3817,7	477,5	4919,3	2950,9
Дефіцит/ профіцит “+”	-680,7	1119,4	-1043,1	-10216,5	-7945,7	-3776,6	-9842,9	-12502,0	-35517,2	-64265,5	-23557,6	-53445,2	-64706,7	-78052,8	-45167,5

Зростання видатків на фінансування космічної галузі й оборонно-промислового комплексу є вимушеним кроком у відповідь на військову агресію на сході України. Виявлено пріоритети бюджетної підтримки об'єктів національної економіки за напрямками споживання й розвитку. З бюджетів розвитку фінансуються видатки на: державну підтримку галузі тваринництва та заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів; розвиток мережі й утримання автомобільних доріг загального користування та мінерально-сировинної бази; реструктуризацію вугільної й торфодобувної промисловості; розвиток космічної галузі та оборонно-промислового комплексу; фінансування Державного регіонального фонду; ведення лісового й мисливського господарства; фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки; охорону й захист лісів у лісовому фонді (2014–2015 рр., у 2016 р. витрати істотно скоротилися та призначалися для споживання).

З бюджету споживання фінансують видатки на: оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади та скорочення кількості контролюючих органів; фінансування експлуатації державного водогосподарського комплексу й управління водними ресурсами; керівництво, управління, організацію та регулювання діяльності установ у сфері ветеринарної медицини й фітосанітарної служби України; керівництво та управління у сфері земельних ресурсів, геодезії, картографії й кадастру; реалізацію Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010–2016 рр.; виконання боргових зобов'язань за кредитами, залученими під державні гарантії.

Виявлено загальні й специфічні проблеми оподаткування галузей національної економіки, подані в матричній формі у вигляді таблиці. Напрямами вдосконалення податкового регулювання національної економіки визначено: стабільність податкового законодавства, зменшення податкового навантаження на фонд заробітної плати й обсягів тіньової економіки, забезпечення рівномірності податкового навантаження на бізнес, автоматичне відшкодування ПДВ, створення передумов для довгострокової передбачуваності акцизної політики. Визначено точки дотику податкової реформи з реформами місцевого самоврядування, органів правопорядку, енергетики, сільського господарства; банківського сектору.

Термін “квазіфіскальні” операції введений у нормативно-правову базу України у 2011 р., однак його визначення не відповідає світовій практиці й закріплює операції за суб'єктами сектору загального державного управління. Ознаки виділення квазіфіскальних операцій ґрунтуються на касовому методі виконання бюджету, хоча потреби забезпечення фіскальної прозорості вимагають застосування методу нарахування. Квазіфіскальні операції знижують відкритість бюджетного процесу й бюджетно-податкової політики держави; основна їх частина не відображається в бюджеті, а тому рішення щодо спрямування державних коштів на відповідні заходи приймають без публічних обговорень, що знижує ефективність витрачання фінансових ресурсів держави.

У 2015 р. розпочалася реформа децентралізації фінансової системи України, унаслідок якої розширено права органів місцевого самоврядування, збільшено джерела формування доходів місцевих бюджетів, проведено заміну системи вертикального збалансування місцевих бюджетів системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій, запроваджено нові субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам. Визначено фактори, які розкривають важливість фіскальної консолідації в Україні: зменшення боргового й податкового навантаження, інфляційного тиску, збільшення інвестиційного ресурсу в приватний бізнес, створення умов для сталого розвитку економіки, зменшення дефіциту бюджету, покращення фіскальної дисципліни та, як наслідок, оздоровлення державних і місцевих фінансів.

Протягом 2013–2015 рр. усі регіони України, крім Донецької та Луганської областей, демонструють стрімке зростання доходів місцевих бюджетів. Найбільший обсяг доходів має м. Київ (31 654,0 млн грн). Кількість областей за обсягами доходів місцевих бюджетів має нормальне розподілення (рис. 2).

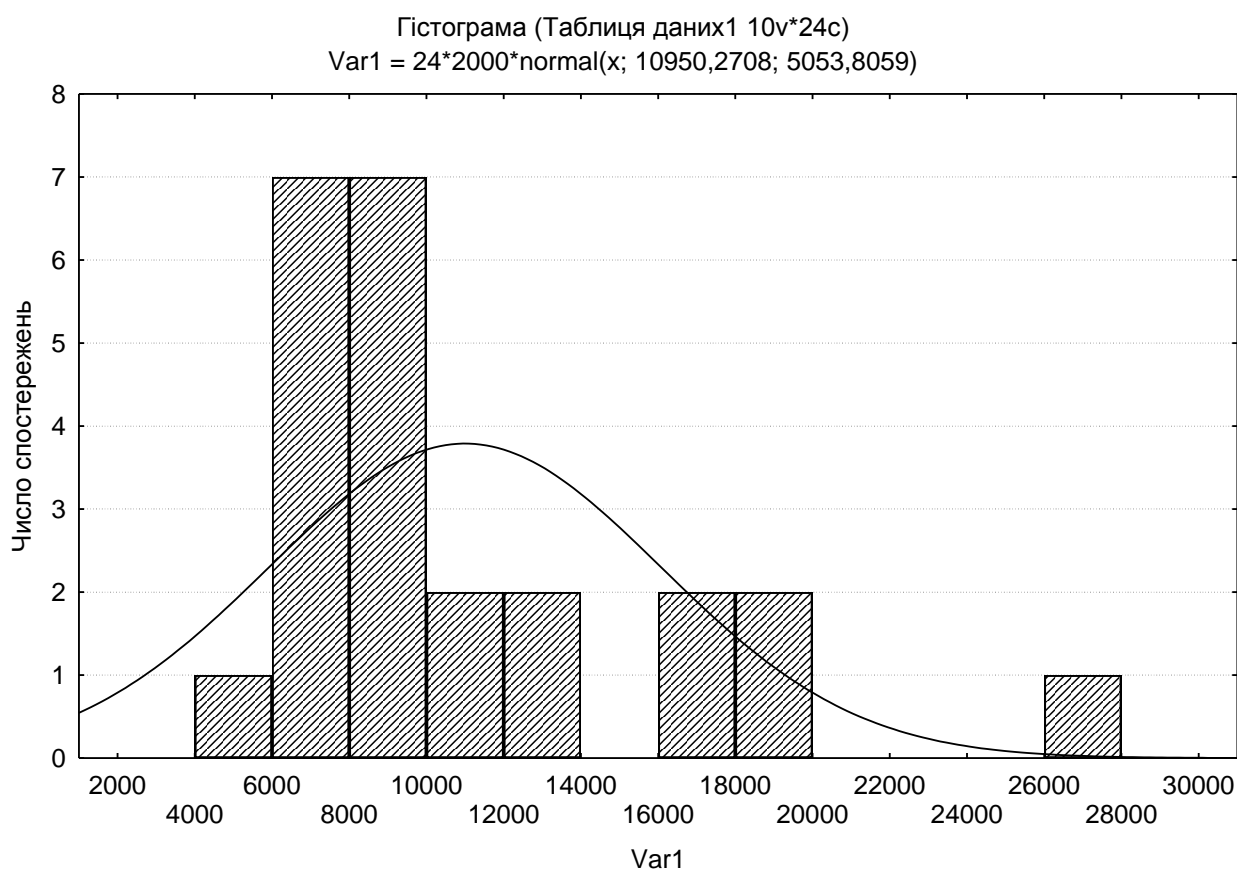

Рис. 2. Розподілення областей України за обсягами доходів місцевих бюджетів у 2015 р., млн грн

Доходи від 6 млрд грн до 8 млрд грн мають 7 областей, від 8 млрд грн до 10 млрд грн – також 7 областей.

Систематизовано переваги й недоліки бюджетної децентралізації в Україні. Позитивне значення має стійке зростання власних надходжень місцевих бюджетів за рахунок податку з доходів фізичних осіб, плати за землю, податку на нерухоме майно, акцизного податку. Вадами є значне перевищення обсягу міжбюджетних трансферів над дохідною частиною місцевих бюджетів, сформованою за рахунок податкових платежів. Найбільші їх обсяги представлені субвенціями на соціальний захист населення, медицину й освіту, що стимулює структурний розвиток нематеріальної сфери національної економіки.

У четвертому розділі – “Механізми зовнішньоекономічного структурного розвитку національної економіки” – надано критичну оцінку векторів економічної інтеграції України; досліджено структуру зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС та її вплив на розвиток національної економіки; запропоновано механізми урівноваження платіжного балансу в системі структурного розвитку національної економіки.

Зовнішньоторговельними партнерами України є країни Союзу незалежних держав (СНД), Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії та Океанії. Протягом 1996–2008 рр. спостерігалось стабільне зростання експорту й імпорту (рис. 3) – відповідно з 19 147,4 млн дол. США до 79 227,4 млн дол. США, а також із 18 807,9 млн дол. США до 92 016,8 млн дол. США.

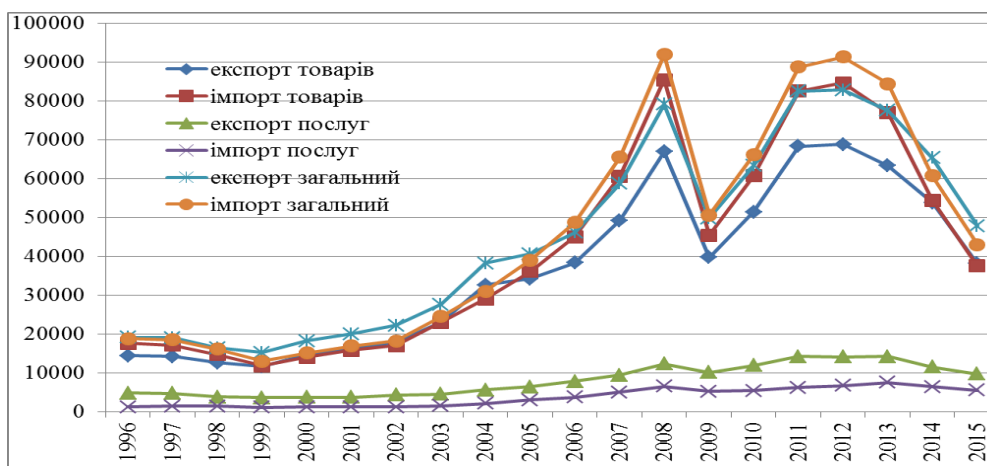

Рис. 3. Динаміка показників зовнішньоекономічної діяльності України, млн дол. США

У 2009 р. відбулося різке погіршення показників зовнішньоекономічної діяльності – скорочення експорту 49 825,4 млн дол. США, імпорту – до 50 619,5 млн дол. США. У 2010 р. тенденція до зростання показників зовнішньої торгівлі відновилася й спостерігалася до 2012 р. У 2015 р. обсяг експорту скоротився до 47 863,7 млн дол. США, а імпорту – до 43 039,4 млн дол. США.

Протягом усього аналізованого періоду 1996–2015 рр. сальдо експорту-імпорту послуг було додатним, утім обсяги експорту товарів перевищували імпорт лише протягом 2000–2004 рр. та 2015 р.

Між обсягом експорту й імпорту існує тісний кореляційний зв'язок. На основі проведеного аналізу побудовано кореляційно-регресійні моделі:

$$ET=0,777*IT+4274,6, \quad R^2=0,978; \quad (3)$$

$$EP=1,650*IP+1983,1, \quad R^2=0,961; \quad (4)$$

$$E=0,853*I+6026,7, \quad R^2=0,983, \quad (5)$$

де ET – експорт товарів;

IT – імпорт товарів;

EP – експорт послуг;

IP – імпорт послуг;

E – експорт;

I – імпорт.

Отримані моделі є достовірними, оскільки коефіцієнт множинної детермінації близький до 1, а значення p -рівня факторів і вільного члена значно менше ніж 0,05. Значення коефіцієнта перед фактором у моделі (3), менше за 1 (0,777), визначається тим, що протягом аналізованого періоду в більшості спостережень імпорт товарів перевищує їх експорт. Коефіцієнт перед фактором у моделі (4), значно більший за 1 (1,650), демонструє стабільне значне покриття імпорту послуг обсягом їх експортних операцій. У моделі (5) коефіцієнт перед обсягом імпорту (0,853) менше ніж 1, але більше, ніж у моделі (3), оскільки дефіцит експорту-імпорту товарів частково перекривається профіцитом торгівлі послугами.

Аналіз географії зовнішньої торгівлі України дає змогу зробити висновок про її несприятливий вплив на структурний розвиток національної економіки. На макроекономічному рівні спостерігається тісний кореляційний зв'язок між обсягами експорту й імпорту в абсолютних оцінках. Вадами зовнішньоекономічної діяльності України протягом двадцятирічного періоду дослідження є: перевищення обсягів імпорту товарів над експортом, різке погіршення показників у зв'язку з військово-політичним конфліктом на сході України й розривом економічних зв'язків з Росією до рівня кризового 2009 р.

Незважаючи на значні географічно-національні відмінності регіонів, встановлено однакові закономірності торговельних відносин із країнами СНД, ЄС, Азією, а саме: відсутність істотного кореляційного зв'язку частки експорту товарів та інших показників, взаємозумовленість імпорту товарів та експорту-імпорту послуг. Це свідчить про ситуативність експортних операцій і високу варіацію їх обсягів.

Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі України та ЄС, починаючи із середини 1990-х рр., свідчить про сталу тенденцію обсягів до зростання, за винятком періодів фінансових криз, однією з ознак яких в інституціональних

вітчизняних умовах є скорочення експорту й імпорту. Вадами розвитку торговельних відносин є їх негативне сальдо для України. З 2014 р. відбувається певне заміщення ринків країн Митного Союзу європейськими. У географічній структурі найбільшими зовнішньоекономічними партнерами України є Німеччина, Польща, Угорщина, Іспанія.

Торгові квоти ЄС для України встановлені для “чутливих” товарів, повна лібералізація торгівлі якими є політично неможливою, лише обмежене коло цих квот є потенційно обмежувальним. На жаль, українські експортери не всі квоти використовують. Для виправлення ситуації на краще необхідно: завершити гармонізацію зі стандартами ЄС та забезпечити їх належне впровадження; розвивати внутрішнє виробництво й покращувати його конкурентоспроможність на інноваційній основі; сприяти розвитку ділових контактів з ЄС.

Структура платіжного балансу України має такі ознаки: від’ємне сальдо поточного рахунку протягом 2010–2015 рр. з найбільшим дефіцитом в абсолютному розмірі у 2013 р. і найменшим в абсолютному та відносному вираженні до ВВП у кінці періоду; збільшення профіциту рахунку операцій із капіталом; використання чистих запозичень від зовнішнього світу протягом усього періоду, крім останнього року; дефіцит фінансового рахунку – за винятком 2014 р.; найбільший профіцит платіжного балансу спостерігався у 2010 р., найбільший дефіцит – у 2014 р. Подвійний дефіцит платіжного балансу України та його структура, пов’язана з великою питомою вагою екзогенних статей, зумовили різку девальвацію гривні.

Негативно треба оцінити тенденції, пов’язані зі стрімким скороченням обсягів експорту за всіма основними групами товарів. Позитивними рисами валютної політики протягом аналізованого періоду є: зменшення залежності країни від імпорту, передусім енергетичного, що виявляється в перевищенні темпів скорочення обсягів імпорту над експортом; зменшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу; забезпечення профіциту платіжного балансу у 2015 р.

Надано оцінку курсовій динаміці гривні, встановлено значне відставання індексу інфляції від кумулятивного знецінення національної грошової одиниці, що стимулюватиме споживання товарів українського виробництва, підвищуючи їх конкурентоспроможність. Негативними проявами курсової нестабільності на макрорівні є скорочення обсягів ВВП, а також індексу виробництва базових галузей національної економіки, виснаження офіційних резервних активів.

Валютну лібералізацію доцільно проводити за етапами, наведеними на рис. 4. Запроваджений в Україні механізм гнучкого курсоутворення із часом сприятиме балансуванню попиту та пропозиції іноземної валюти, а також автоматичному вирівнюванню платіжного балансу.

I етап	II етап	III етап
Поточний рахунок та прямі іноземні інвестиції	Портфельні інвестиції та кредитні операції юридичних осіб	Фінансові операції фізичних осіб
Імплементация принципів <i>BEPS</i>	Упровадження системи міжнародного обміну податковою інформацією	
Розвиток валютного ринку та фінансової системи для підтримки економічного зростання резидентами для диверсифікації активів	Розширення можливостей фондового ринку для інвестування	Вільний рух капіталу

Рис. 4. Етапізація валютної лібералізації в Україні

Перевагами такого курсового режиму для економічному розвитку є швидке реагування економіки на зміни, що відбуваються як усередині країни, так і за її межами; формування необхідних умов для розвитку фондового ринку та поширення застосування фінансових інструментів.

У *п'ятому розділі* – “**Механізми регіонально-інвестиційного структурного розвитку національної економіки**” – надано оцінку структурній динаміці валового регіонального продукту України та його впливу на інвестиційні можливості; формалізовано механізм залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток національної економіки; розвинуто інноваційно-інвестиційні механізми структурного розвитку національної економіки.

На макроекономічному рівні валовий внутрішній продукт України складається із суми регіональних валових продуктів. Для визначення внеску окремих територіальних одиниць України в макроекономічне зростання було розраховано геометричний індекс зростання регіонального ВВП. Протягом 2004–2013 рр. ВВП України зріс на 18,81%. Вищі темпи зростання продемонстрували 17 регіонів, серед яких лідерами є: Тернопільська область (приріст 60,77%), Вінницька область (58,5%), м. Київ (56,17%). Середнім по країні темпам відповідає динаміка валового регіонального продукту по Харківській, Херсонській, Закарпатській, Львівській областях, що має такі геометричні індекси – 1,2164; 1,2024; 1,1795; 1,1618 відповідно.

Протягом аналізованого періоду до областей, які мають показники приросту ВВП, нижче за середньоукраїнські, але більше ніж 1, належать такі: Чернігівська, Сумська, Запорізька, Дніпропетровська, Полтавська, Івано-Франківська. Найгіршими є показники динаміки Донецької й Луганської областей, які відображають значення геометричного індексу зростання регіонального ВВП менше ніж 1 – відповідно 0,7715 і 0,5165. Негативний вплив на вказану динаміку мають військові дії на території вказаних областей, які спричинили суттєве падіння індексів фізичного обсягу валового регіонального продукту в цінах попереднього року у 2014 р. – до 70,2% у Донецькій області і до 49,6% у Луганській, тоді як це були потужні промислові області.

У 2014 р. діяльність підприємств України загалом і на рівні всіх без винятку регіонів виявилася збитковою – від’ємний фінансовий результат до оподаткування становив 523 587,0 млн грн проти додатного у 2013 р. у розмірі 29 283,2 млн грн. Найбільших збитків у 2014 р. зазнали підприємства м. Києва (228 621,5 млн грн) і Дніпропетровської області (54 878,6 млн грн). Утім за підсумками попереднього року їх прибутки становили відповідно 10 708,3 млн грн і 6792,0 млн грн. Загалом за аналізований період внесок цих двох областей у формування сукупного фінансового результату країни перевищує 50%. Третє, четверте й п’яте місця в ренкінгу посідають Луганська, Донецька, Одеська області, від’ємний фінансовий результат яких становить відповідно 46 595,7 млн грн, 42 873,6 млн грн, 30 325,2 млн грн, а внесок у сукупний збиток по країні у 2014 р. – 22,88%. У 2015 р. збитки регіонів скоротилися до 340 126,6 млн грн, але беззбиткову роботу забезпечили тільки п’ять областей: Херсонська, Житомирська, Вінницька, Чернівецька, Сумська. Більше ніж 85% збитків припадає на чотири регіони: м. Київ (130 120,83 млн грн), Донецьку (61 704,2 млн грн), Луганську (51 543,1 млн грн), Дніпропетровську (46 590,6 млн грн) області.

Крім регіональних особливостей, значний вплив на фінансові результати мають масштаби діяльності підприємства. Для формування комплексного уявлення про наявність суміщеного ефекту розміру й територіального розташування підприємства побудовано відповідну матрицю.

Найкращий фінансовий результат як суму прибутків і збитків серед великих у 2013 р. мали підприємства Дніпропетровської області (15 501 млн грн), у 2014 р. – Харківської області (2858,2 млн грн). Найбільші прибутки й збитки по всіх групах підприємств (великі, середні, малі, мікропідприємства) і по Україні разом протягом двох років мало м. Київ. Найбільші від’ємні фінансові показники серед великих підприємств у 2013 р. мали підприємства Луганської області (-7461,2 млн грн), у 2014 р. – м. Києва (-89 752,1 млн грн). У 2015 р. найкращі фінансові результати отримали середні підприємства Полтавської області (6107,3 млн грн), найгірші – малі підприємства м. Києва (-80 114,3 млн грн). Найбільший обсяг прибутків згенерували середні підприємства м. Києва (79 698,4 млн грн), найменший – великі підприємства Житомирської області (120,2 млн грн). Найбільших збитків зазнали середні підприємства м. Києва (110 569,1 млн грн), найменших – мікропідприємства Луганської області (155,1 млн грн).

Рекомендації за результатами підсумкової оцінки фінансової результативності українських підприємств зводяться до необхідності активізації податкових механізмів, інструментів санації й банкрутства, розробки державних і регіональних програм, які стимулюватимуть перехід суб’єктів господарювання до беззбиткової роботи та вирівнювання територіального економічного розвитку, а також синтез потенціалів великих і малих підприємств.

Отримано кількісні оцінки, які свідчать про надмірну концентрацію обсягів експорту-імпорту за регіонами, попри наявність їх від'ємного сальдо. Вузька експортна спеціалізація областей України знижує потенціал їх економічної стійкості. Сталий розвиток регіональної економіки вимагає диверсифікації експортоорієнтованих галузей і формування їх міжнародної спеціалізації. Визначено сутність системи управління експортним потенціалом регіону та його стратегічні домінанти на основі інноваційності, поєднання державних, галузевих, регіональних програм розвитку. Розроблено пропозиції з розбудови інфраструктурної підтримки зовнішньоекономічної діяльності у формі міжрегіональних кластерів, які забезпечать прояв синергетичного ефекту державно-приватного партнерства.

Сформульовано вимоги до змісту програмних документів регіонального розвитку в частині регулювання операцій експорту-імпорту. Соціально-економічні наслідки зводяться до позитивного впливу активізації експортної діяльності та імпортозаміщення на зростання регіонального валового продукту, створення робочих місць, вирішення проблеми безробіття й підвищення життєвого рівня населення. Макроекономічний ефект полягає в забезпеченні сталого розвитку національної економіки.

Протягом 1994–2013 рр. спостерігалася висхідна тенденція зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у національну економіку, тренд яких у 2014 р. змінився на низхідний, що збігається в часі з різким погіршенням позицій України в інвестиційних рейтингах. Формалізовано динаміку інвестицій на основі функцій різного типу (експоненціальна, поліноміальна, лінійна, ступенева) з високими значеннями показника множинної детермінації (табл. 3).

Таблиця 3

**Результати моделювання динаміки ПІІ в Україну
протягом 1994–2015 рр. (власні розрахунки автора)**

Тип функції	Формалізація функції	Оцінка відповідності економічній сутності процесу
Експоненціальна	$y = 2013e^{0,2015x}$ $R^2 = 0,9222$	Не враховує тенденції скорочення обсягу ПІІ у 2014–2015 рр.
Поліноміальна	$y = 27,443x^2 + 2889,2x - 7232,3$ $R^2 = 0,8905$	Враховує тенденції минулого з прискоренням
Лінійна	$y = 3438,1x - 9153,3$ $R^2 = 0,8892$	У структурі пам'яті функції тенденції зростання пригнічують ситуацію падіння двох останніх років
Ступенева	$y = 882,81x^{1,3712}$ $R^2 = 0,8794$	Найбільшою мірою відповідає ситуації зміни тренду зі зростання на скорочення

Показано, що ступенева функція найбільш адекватно відображає характер економічного процесу й відповідає ситуації зміни тренду прямих іноземних інвестицій зі зростання на скорочення.

На основі балансу руху сукупних прямих іноземних інвестицій встановлено, що основними причинами їх зменшення є втрата вартості акціонерного капіталу в доларовому еквіваленті внаслідок значної девальвації національної грошової одиниці, а також погашення боргових інструментів. Проаналізовано структуру вкладень іноземних інвесторів у розрізі країн походження інвестицій, видів економічної діяльності та регіонів України. Більше ніж 3/4 обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну забезпечують країни ЄС. У галузевому аспекті найбільша їх частка зосереджена на підприємствах промисловості, у тому числі переробної, а також у фінансово-страхових установах. У регіональному аспекті більше ніж половина прямих іноземних інвестицій сконцентрована в м. Києві.

Найбільші обсяги вкладень і диверсифікацію за видами економічної діяльності мають інвестори з Кіпру. Для інших країн характерні істотні відмінності в галузевій спеціалізації інвестицій в Україну. Нідерланди є лідером у сфері інвестування в галузь інформації та телекомунікації, Німеччина – у металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування, Швейцарія – у добувну промисловість та розроблення кар'єрів. У фінансову та страхову діяльність більшість інвестицій надійшла з Російської Федерації, Австрії, Франції, Італії. Пріоритетами інвестиційних вкладень із Віргінських Островів, Великої Британії й Швейцарії є оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, а Великої Британії та Віргінських Островів – операції з нерухомим майном.

Надано оцінку динаміки та структури освоєних капітальних вкладень в Україні протягом 2010–2015 рр. Найбільші обсяги інвестування спостерігалися у 2012 і 2015 рр., лідером за відносним приростом був 2011 р., а за спадом – 2014 р. Визначено пріоритети інвестиційної діяльності в розрізі: інвестиційних активів (машини, обладнання та інвентар, будівлі), видів економічної діяльності (промисловість, переважно переробна), джерел фінансування інвестицій (власні кошти підприємств) і їх розподілу за регіонами (м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Львівська, Харківська області з акцентом на концентрації майже третини інвестицій у столиці).

Встановлено вади існуючого стану й динаміки інвестиційного забезпечення структурного розвитку національної економіки: низький рівень капітальних вкладень у нематеріальні активи, скорочення частини добувної промисловості в умовах гостроти проблеми енергетичної безпеки країни; зменшення ролі банківського сектору й іноземних інвесторів у фінансуванні реального сектору економіки; диспропорції розподілу капітальних вкладень за регіонами.

Перевагами динаміки інвестиційного забезпечення структурного розвитку національної економіки є: суттєве зростання частки сільського господарства в контексті забезпечення продовольчої безпеки й зміцнення експортного потенціалу країни, а також капітальних вкладень у нематеріальні

активи, в інформацію та телекомунікації, що посилює інноваційну спрямованість інвестиційного процесу. Розроблено пропозиції з визначення пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності, виходячи з трисекторної моделі національної економіки, а також становлення інституціональних інвесторів, усунення регіональних диспропорцій.

Динамічний аналіз констатує негативні тенденції в розвитку інноваційно-інвестиційних процесів, пов'язані зі скороченням обсягу фінансування інновацій і інновацій протягом 2013–2014 рр. Аналіз структурних аспектів дав змогу встановити, що інвестиційній моделі України бракує інноваційного аспекту й негативною ознакою є скорочення в джерелах фінансування коштів банків та іноземних інвесторів. Позитивною ознакою структурних зрушень є відносне зростання інвестиційних активів у реальному секторі економіки, зокрема в сільському господарстві, промисловості, які є локомотивом розвитку національної економіки. Активізації інвестиційної діяльності в країні сприятимуть поліпшення інвестиційного клімату, залучення іноземних інвесторів, пріоритетне фінансування інноваційних проектів і нових технологічних процесів, розвиток інституціональних інвесторів тощо.

Протягом останніх двох років в Україні багато уваги приділяють розробці й реалізації державної регіональної політики, що виявляється у формуванні нормативно-правової бази та прийнятті програмної стратегії на рівні держави. Інвестиційна складова є невід'ємною важливою частиною державної регіональної політики й знайшла свій прояв у створенні ДФРР для активізації соціально-економічного розвитку регіонів України. Його функціонування дасть змогу перевести державні інструменти розвитку регіонів на нову основу, відійти від старої практики фінансування будівництва капітальних об'єктів за кошти субвенцій на соціально-економічний розвиток окремих територій; започаткувати в Україні фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсній основі.

На основі проведеного дослідження побудовано матрицю трансформації структурного типу регіональної економічної політики (табл. 4). На діагоналі матриці наведено області України, які за період незалежності не змінили типу своєї економіки. Індустріальний тип притаманний Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Полтавській областям, сільськогосподарський – Вінницький, Херсонській, Тернопільській, Чернігівській областям. Домінування сфери послуг характерно для м. Київ, а орієнтація на цю сферу – для АР Крим, Закарпатської, Одеської, Львівської областей. Промислово-аграрну орієнтацію мають регіонально-економічні комплекси Івано-Франківської, Миколаївської, Хмельницької областей.

Нова структурна політика регіонального розвитку має стимулювати розвиток “точок зростання” та підтримувати економічно менш розвинуті й депресивні території.

Таблиця 4

**Матриця трансформації типу структури національної економіки України
за регіонами (областями) і часовими інтервалами**

Час	Початок 1990-х рр.					
	Типи структури економіки	Індустріальний	Сільськогосподарський	Домінування сфери послуг	Орієнтація на сферу послуг	Промислово-аграрний
2014 р.	Індустріальний	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Полтавська				
	Сільськогосподарський		Вінницька, Волинська, Херсонська, Тернопільська, Чернігівська			Кіровоградська
	Домінування сфери послуг			м. Київ		
	Орієнтація на сферу послуг	Харківська	Київська, Чернівецька		АР Крим, Закарпатська, Одеська, Львівська	
	Промислово-аграрний	Рівненська, Сумська	Черкаська, Житомирська			Івано-Франківська, Миколаївська, Хмельницька

Для цього необхідно надавати державну підтримку суб'єктам господарювання, що створюють “точки зростання” (індустріальні парки) та розв'язують проблеми зайнятості населення, активізують економічну ініціативу, розвиток підприємництва на місцевому рівні.

ВИСНОВКИ

Основний науковий результат дисертації полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки. Зміст основних висновків та рекомендацій полягає в такому:

1. Аргументовано дефініцію механізмів структурного розвитку національної економіки як багатовекторного поняття, що позначає спосіб змін елементів національної економіки та зв'язків між ними, які відображають зникнення старих і появу нових рис, властивостей та відносин, і ґрунтується на єдності системного й синергетичного підходів. Це синтез механізму самоорганізаційного розвитку національної економіки та механізму її державного регулювання, сутнісною зміною якого є покращення або зміна якості інституціонального середовища, а також розширення або реалізація потенційних можливостей інститутів національної економіки. В інституціональних умовах України потребам забезпечення сталого розвитку національної економіки краще відповідає комплексний (інтегрований) підхід, який забезпечує гармонізацію структури регіонального, галузевого, бюджетного, зовнішньоекономічного розвитку.

2. Встановлено, що в рейтингу країн світу за ВВП Україна посідає середні позиції, удвічі кращі порівняно з обсягом ВНД на душу населення та рівнем корупції. Це свідчить про значний обсяг національної економіки, її низьку інтенсивність та існування неформальних інститутів, які стримують економічне зростання. Формалізація динаміки ВВП України дала змогу встановити її циклічність: стійке скорочення протягом 1991–1999 рр. до історичного мінімуму, стійке зростання, розпочинаючи з 2000 р., порушене у 2008 р. під впливом світової економічної кризи, до 2013 р., коли спостерігався історичний максимум, стійке падіння, починаючи з 2014 р., зумовлене військово-політичним конфліктом, який повернув національну економіку на десятиліття назад.

3. У межах концепції вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки охарактеризовано чотири вектори стійкого функціонування національної економіки (вектор розвитку, вектор безпеки, вектор відповідальності, вектор гордості) і наведено перелік відповідних реформ. Зроблено акцент на загальнодержавних цільових програмах, затверджених законами України, на комплексній програмі розвитку фінансового сектору й концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

4. На основі аналізу структури валового внутрішнього продукту в категоріях виробництва, доходів, кінцевого використання зроблено такі висновки. Оцінювання ВВП виробничим методом дало змогу встановити найбільш значущі види економічної діяльності, такі як: оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; переробна промисловість; сільське, лісове та рибне господарство. Попри високий потенціал, низький внесок у формування ВВП роблять освіта, наукова та технічна діяльність, фінансовий сектор і будівництво. Оцінювання ВВП за категоріями кінцевого використання дало змогу встановити неефективну структуру національної економіки: переважання споживчих витрат, низький рівень валового нагромадження, від'ємне сальдо експорту-імпорту товарів і послуг. Динаміка структури ВВП за категоріями доходу свідчить про скорочення питомої ваги оплати праці найманих працівників, зростання частки податків, валового прибутку, змішаного доходу. Це відображає ситуацію з реальним зменшенням доходів населення й збільшенням податкового навантаження.

5. Пошуки обґрунтування стратегічних механізмів структурного розвитку промисловості України дали підстави зробити висновок, що основною її галуззю є переробна промисловість, серед галузей якої найбільш значущою є харчова. Протягом останніх трьох років відбулося скорочення обсягів виробництва в базових галузях промисловості: металургії, машинобудуванні, видобутку вугілля, – що значною мірою пояснюється військовим конфліктом на сході України. Стратегічні засади розвитку структури промисловості України пов'язані з її технічним переоснащенням на інноваційній основі, активізацією інвестиційної діяльності, у тому числі на засадах державно-приватного партнерства, використанням потенціалу вертикальних інтегрованих структур за участю вугільних підприємств, металургійних підприємств, машинобудівників, енерговиробників і наукових організацій. Пріоритетами їх розвитку є забезпечення економічної безпеки національної економіки й зміцнення експортного потенціалу завдяки переходу від сировинної спеціалізації на експорт продукції з високою доданою вартістю.

6. Пріоритетом розвитку агропромислового комплексу є збільшення експортних можливостей сільського господарства, харчової промисловості України за рахунок продукції глибокої переробки, виробленої із застосуванням новітніх інноваційних параметрів, зокрема, на ринку ЄС. З позицій системного підходу в основі земельної реформи мають лежати такі засади: інвентаризація та розмежування земель сільськогосподарського призначення, проведення їх грошової оцінки й регулярної переоцінки, формування цивілізованого ринку земель та права оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення на конкурентних засадах, стимулювання середньострокових і довгострокових орендних відносин, децентралізація й екологізація земельних відносин тощо.

7. Оцінювання складу та структури видатків бюджету на економічну діяльність дає змогу позитивно оцінити державну підтримку аграрної галузі, яка має потужний потенціал в умовах вступу України до ЄС, реалізацію інноваційних програм, у тому числі з ракетобудування та розвитку національної супутникової системи зв'язку, співпрацю з ЄС у науковій сфері. Утім економічно необґрунтованими є витрати споживання боргових зобов'язань за кредитами, залученими під державні гарантії, на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування. Їх перерозподіл на користь фінансування фундаментальних наукових досліджень сприятиме посиленню інноваційної складової розвитку національної економіки.

8. Удосконалено механізми бюджетної децентралізації структурного розвитку національної економіки. Реформована модель бюджетної системи на основі децентралізації передбачає радикальні зміни підходів до формування дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів, визначення засад трансфертної політики й організації міжбюджетних відносин. Її головними завданнями є забезпечення бюджетної автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів, незалежне формування й затвердження місцевих бюджетів, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій.

9. Надано критичну оцінку векторів економічної інтеграції України та їх впливу на розвиток структури зовнішньої торгівлі: пов'язані зі скороченням частки торгівлі з країнами СНД за рахунок розширення операцій з країнами Європи, передусім із країнами ЄС; Азії; Африки. Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі України та ЄС, починаючи із середини 1990-х рр., свідчить про сталу тенденцію обсягів до зростання, за винятком періодів фінансових криз.

10. У географічній структурі зовнішньої торгівлі України та ЄС найбільшими зовнішньоекономічними партнерами України є Німеччина, Польща, Угорщина, Іспанія. Позитивними для України структурними зрушеннями в зовнішній торгівлі з ЄС є таке: зростання частки продовольчих товарів та сировини для їх виробництва; суттєве зростання частки країн ЄС на ринку імпорту мінеральних продуктів за рахунок скорочення частки Російської Федерації; зменшення обсягів імпорту нафти, нафтопродуктів, газу природного завдяки підвищенню енергоефективності національної економіки; скорочення питомої ваги імпорту чорних і кольорових металів та виробів. Негативними показниками якості зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС є від'ємне сальдо для України, скорочення обсягів сировинних поставок, продукції хімічної промисловості та машинобудування через військову агресію; зростання імпорту товарів з високою доданою вартістю.

11. Упровадження в Україні режиму гнучкого курсоутворення сприяло урівноваженню платіжного балансу, нівелювало тиск на міжнародні резерви й сприяло скороченню валового боргу України. Негативно треба оцінити тенденції, пов'язані зі стрімким скороченням обсягів експорту за всіма

основними групами товарів. Позитивними рисами валютної політики протягом аналізованого періоду є зменшення залежності країни від імпорту, передусім енергетичного, що виявляється в перевищенні темпів скорочення обсягів імпорту над експортом. Механізмами урівноваження платіжного балансу в системі структурного розвитку національної економіки є активізація її експортного потенціалу, валютна лібералізація й перехід до режиму таргетування інфляції, метою яких є усунення надмірної волатильності обмінного курсу; забезпечення цінової стабільності тощо.

12. За результатами структурної динаміки валового регіонального продукту України та оцінювання фінансової результативності підприємств зроблено висновки про значну концентрацію прибутків (збитків) в окремих регіонах України, особливо в м. Києві; наявність системної кризи фінансів суб'єктів господарювання у 2014 р., яка виявляється в негативній динаміці й збитковості підприємств усіх регіонів і розмірів без винятку; наявність абсолютного потенціалу зростання великих та середніх підприємств і відносного потенціалу зростання малих і мікропідприємств. Оцінювання структуризації регіонального розвитку національної економіки в зовнішньоекономічній діяльності дало змогу встановити надмірну концентрацію обсягів експорту-імпорту за регіонами попри наявність їх від'ємного сальдо. Вузька експортна спеціалізація областей України знижує потенціал їх економічної стійкості. Сталий розвиток регіональної економіки вимагає диверсифікації експортоорієнтованих галузей і формування їх міжнародної спеціалізації.

13. У результаті формалізації механізму залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток національної економіки зроблено висновок про його низькотехнологічну, сировинну спеціалізацію, а також посередницький характер як на фінансовому, так і на товарному ринках, брак інвестиційної підтримки наукомістких виробництв. Під динамізацією процесу прямого іноземного інвестування запропоновано розуміти вплив на підсилення темпів зростання його обсягів та поліпшення структури, який має бути досягнутий шляхом покращення інституціонального середовища інвестиційного ринку, створення прозорих правил його функціонування, стимулювання вкладень іноземних інвесторів у сектори національної економіки з підвищеним рівнем технологічності, спрямування їх коштів у довгострокові проекти, які мають стимулювати зростання продуктивності праці та зайнятості населення.

14. Удосконалено інноваційно-інвестиційні механізми структурного розвитку національної економіки, спрямовані на суттєве зростання частки сільського господарства в контексті забезпечення продовольчої безпеки й зміцнення експортного потенціалу країни, а також капітальних вкладень у нематеріальні активи, в інформацію та телекомунікації, що посилює інноваційну спрямованість інвестиційного процесу. Вони спрямовані на подолання вад існуючого стану й динаміки інвестиційного забезпечення

структурного розвитку національної економіки: низький рівень капітальних вкладень у нематеріальні активи; скорочення частини добувної промисловості в умовах загострення проблеми енергетичної безпеки країни; зменшення ролі банківського сектору й іноземних інвесторів у фінансуванні реального сектору економіки; диспропорції в розподілі капітальних вкладень за регіонами. Розроблено пропозиції з визначення пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності, виходячи з трисекторної моделі національної економіки, а також становлення інституціональних інвесторів, усунення регіональних диспропорцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Стеблянюк І. О. Структура національної економіки та механізми її розвитку: проблеми теорії та практики : монографія / І. О. Стеблянюк. – Запоріжжя : Гельветика, 2016. – 368 с. (21,39 д. а.)

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Стеблянюк І. О. Напрями співробітництва України та ЄС в енергетичній сфері / І. О. Стеблянюк // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Менеджмент інновацій. – 2013. – Т. 21. – Вип. 2. – С. 72–80. (0,43 д. а.)

3. Стеблянюк І. О. Євроінтеграційні прагнення України: проблеми та соціальні перспективи / І. О. Стеблянюк // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2014. – Т. 22. – Вип. 6. – С. 85–93. (0,44 д. а.)

4. Стеблянюк І. О. Бюджетна децентралізація як напрям структурних реформ в національній економіці / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Научный Вестник Донбасской государственной машиностроительной академии : сб. науч. тр. – 2015. – № 2 (17Е). – С. 251–255. (0,5 д. а.)

Особистий внесок: визначено напрями впливу бюджетної децентралізації на структурний розвиток економіки. (0,26 д. а.)

5. Стеблянюк І. О. Структурний розвиток інноваційно-інвестиційного процесу в Україні / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2015. – № 4 (221). – С. 118–121. (0,4 д. а.)

Особистий внесок: визначено шляхи активізації інноваційно-інвестиційного процесу у рамках структурного розвитку економіки. (0,2 д. а.)

6. Стеблянюк І. О. Формалізація структурного розвитку національної економіки в бюджетній сфері / І. О. Стеблянюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. “Економічні науки”. – 2015. – Вип. 13. – Ч. 2. – С. 46–49. (0,49 д. а.)

7. Стеблянко І. О. Розвиток земельних відносин в системі реформування національної економіки / І. О. Стеблянко // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Менеджмент інновацій. – 2015. – Т. 23. – Вип. 5. – С. 101–107. (0,74 д. а.)

8. Стеблянко І. О. Вплив квазіфіскальних операцій в економіці на розвиток податкової системи України / І. О. Стеблянко, Е. В. Косова // Інституціональний вектор економічного розвитку / Institutional Vector of Economic Development : зб. наук. пр. МІДМУ “КПУ”. – Мелітополь : Вид-во КПУ, 2016. – Вип. 9 (2) – С. 130–141. (0,68 д. а.)

Особистий внесок: обґрунтовано нові підходи до виділення квазіфіскальних операцій із метою зменшення їх негативного впливу на структурний розвиток. (0,34 д. а.)

9. Стеблянко І. О. Зовнішня торгівля України з Європейським Союзом: стан, структура, перспективи / І. О. Стеблянко // Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2016. – Т. 24. – Вип. 8. – С. 69–76. (0,66 д. а.)

10. Стеблянко І. О. Державна інвестиційна підтримка регіонального розвитку національної економіки / І. О. Стеблянко // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2016. – № 3 (39). – С. 165–170. (0,64 д. а.)

11. Стеблянко І. О. Податково-бюджетне вирівнювання регіонів у системі структурного розвитку національної економіки / І. О. Стеблянко, Е. В. Косова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2016. – № 6. – С. 35–38. (0,44 д. а.)

Особистий внесок: обґрунтовано нові підходи до податково-бюджетного вирівнювання регіонів в умовах децентралізації. (0,22 д. а.)

12. Стеблянко І. О. Географія зовнішньої торгівлі України та її вплив на структурний розвиток національної економіки / І. О. Стеблянко // Причорноморські економічні студії. – 2016. – № 11. – С. 107–112. (0,52 д. а.)

13. Стеблянко І. О. Структурна політика та її роль у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки / І. О. Стеблянко // Вісник ОНЕУ. – 2016. – Т. 21. – Вип. 10 (52). – С. 35–38. (0,5 д. а.)

*Статті у виданнях, які входять до наукометричних баз даних,
і зарубіжних журналах*

14. Стеблянко І. О. Розвиток галузей національної економіки: аспект податкової реформи [Електронний ресурс] / І. О. Стеблянко // Ефективна економіка. – 2015. – № 9. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2015/51.pdf. (0,58 д. а.)

15. Стеблянко І. О. Програмно-цільове управління в системі стійкого розвитку національної економіки / І. О. Стеблянко // Інвестиції: практика та досвід. Економічна наука. – 2015. – № 20. – С. 38–42. (0,6 д. а.)

16. Стеблянюк І. О. Аграрна галузь національної економіки: програмні стратегії стійкого розвитку / І. О. Стеблянюк // Агросвіт. – 2015. – № 20. – С. 36–40. (0,64 д. а.)

17. Стеблянюк І. О. Валовий внутрішній продукт України: просторова та структурна динаміка / І. О. Стеблянюк // Економіка та держава. – 2015. – № 11. – С. 51–54. (0,5 д. а.)

18. Steblianko I. Gross domestic product in the categories of production, income and end use / I. Steblianko // Economic Annals-XXI. – 2016. – № 160 (7–8). – P. 35–38. (0,56 д.а.)

19. Стеблянюк І. О. Валютна політика та структура платіжного балансу України: діалектика взаємозв'язку / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Економіка та держава. – 2016. – № 2. – С. 9–12. (0,52 д. а.)

Особистий внесок: визначено чутливість статей платіжного балансу до інструментів валютної політики. (0,26 д. а.)

20. Стеблянюк І. О. Валютний курс як індикатор структурного розвитку національної економіки / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Інвестиції: практика та досвід. Економічна наука. – 2016. – № 4. – С. 13–16. (0,44 д. а.)

Особистий внесок: обґрунтовано напрями лібералізації валютного курсоутворення з метою стимулювання структурного розвитку економіки. (0,22 д. а.)

21. Стеблянюк І. О. Механізми структурного розвитку національної економіки та діалектика їх взаємозв'язку / І. О. Стеблянюк // Бізнес-Інформ. – 2016 – № 4. – С. 74–78. (0,73 д. а.)

22. Стеблянюк І. О. Державна підтримка пріоритетних об'єктів національної економіки: споживання та розвиток / І. О. Стеблянюк // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 11/3. – С. 28–31. (0,46 д. а.)

23. Стеблянюк І. О. Механізми структуризації регіонального розвитку національної економіки у зовнішньоекономічній сфері / І. О. Стеблянюк // Економічний простір. – 2016. – № 112. – С. 36–45. (0,58 д. а.)

24. Стеблянюк І. О. Матриця трансформації структурного типу регіональної економічної політики / І. О. Стеблянюк // Молодий вчений. – 2016. – № 11 (38). – С. 689–692. (0,49 д. а.)

25. Стеблянюк І. О. Інвестиційне забезпечення структурного розвитку національної економіки / І. О. Стеблянюк // Схід. – 2016. – № 5. – С. 26–32. (0,73 д. а.)

26. Стеблянюк І. О. Динамізація та структуризація прямих іноземних інвестицій у національній економіці / І. О. Стеблянюк // Науковий вісник УжНУ. Сер. “Економіка”. – 2016. – Вип. 2 (48). – С. 103–110. (0,88 д. а.)

27. Стеблянюк І. О. Механізми структурної політики держави на основі бюджетних витрат на економічну діяльність / І. О. Стеблянюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. “Економіка і менеджмент”. – 2016. – Вип. 21. – С. 50–53. (0,51 д. а.)

28. Steblianko I. Structural Development of Economy: Evolutin of Theories / I. Steblianko // The advanced science. – 2017. – № 1. – P. 25–28. (0,46 д. а.)

Стаття в іншому науковому виданні

29. Стеблянюк І. О. Фінансова результативність українських підприємств: ефекти масштабу та територіального розташування / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Вісник ДонНУЕТ. – 2015. – № 1 (62). – С. 130–140. (0,7 д. а.)

Особистий внесок: обґрунтовано методичний підхід до оцінки фінансової результативності українських підприємств із погляду їх територіального розташування. (0,4 д. а.)

Матеріали наукових конференцій

30. Стеблянюк І. О. Місце земельної реформи в процесі трансформації управління національним господарством / І. О. Стеблянюк // Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 жовт. 2015 р., м. Херсон). – Херсон : Херсон. держ. ун-т, 2015. – С. 38–40. (0,19 д. а.)

31. Стеблянюк І. О. Етапізація розвитку сільського господарства України в умовах нестабільності національної економіки / І. О. Стеблянюк // Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (9–10 жовт. 2015 р., м. Миколаїв). – Миколаїв : Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського, 2015. – С. 86–88. (0,16 д. а.)

32. Стеблянюк І. О. Структурні трансформації фінансів суб'єктів господарювання в умовах кризи / І. О. Стеблянюк // Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (6 листоп. 2015 р., м. Миколаїв). – Миколаїв : Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського, 2015. – С. 98–100. (0,22 д. а.)

33. Стеблянюк І. О. Парадигма сталого розвитку національних економік як виклик глобальній фінансовій нестабільності / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (10–12 груд. 2015 р., м. Кременчук). – Кременчук : Кременчуц. нац. ун-т ім. Михайла Остроградського, 2015. – С. 540–542. (0,2 д. а.)

Особистий внесок: визначено роль парадигми сталого розвитку національних економік у подоланні глобальної фінансової нестабільності. (0,1 д. а.)

34. Стеблянюк І. О. Україна в системі рейтингів ВВП країн світу / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (8–9 квіт. 2016 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2016. – С. 72–75. (0,18 д. а.)

Особистий внесок: надано оцінку конкурентоспроможності національної економіки за обсягом ВВП. (0,09 д. а.)

35. Стеблянюк І. О. Механізми регіонального розвитку національної економіки в умовах децентралізації / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Прогнозування економічного та соціального розвитку національної економіки : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (22 квіт. 2016 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя : КПУ, 2016. – С. 31–34. (0,22 д. а.)

Особистий внесок: визначено напрями трансформації механізмів регіонального розвитку національної економіки в умовах децентралізації. (0,11 д. а.)

36. Стеблянюк І. О. Теоретико-методологічні засади стратегічного розвитку національної економіки / І. О. Стеблянюк // Fundamental and applied science–2016 : materials of the XII international scientific and practical conference (October 30 – November 7, 2016). – England, Sheffield : Science and education LTD, 2016. – Vol. 2. – С. 49–52. (0,24 д. а.)

37. Стеблянюк І. О. Шляхи активізації інноваційних механізмів розвитку національної економіки / І. О. Стеблянюк // Інноваційна економіка : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (7–8 жовт. 2016 р., м. Одеса). – Херсон : Гельветика, 2016. – С. 39–43. (0,19 д. а.)

38. Стеблянюк І. О. Секторальний аналіз інвестиційного забезпечення розвитку національної економіки / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянюк // Розвиток національної економіки України: нові реалії та можливості в умовах євроінтеграції : матер. доповід. міжнар. наук.-практ. конф. (28 жовт. 2016 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя : КПУ, 2016. – С. 21–24. (0,24 д. а.)

Особистий внесок: визначено особливості інвестиційного забезпечення розвитку в окремих секторах національної економіки. (0,12 д. а.)

39. Стеблянюк І. О. Дефініція, складові механізмів структурного розвитку національної економіки та їх гармонізація / І. О. Стеблянюк // Moderní vymoženosti vědy-2017 : materiály XIII mezinárodní vědecko-praktická konference (27.01.2017–05.02.2017, Praha). – Praha : Publishing House “Education and Science” s.r.o., 2017. – Díl 2. Ekonomické vědy. Verejná správa. – С. 59–64. (0,2 д. а.)

АНОТАЦІЯ

Стеблянюк І. О. Механізми структурного розвитку національної економіки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2017.

Аргументовано дефініцію механізмів структурного розвитку національної економіки. Формалізовано динаміку розвитку та глобальну конкурентоспроможність національної економіки України. Обґрунтовано концепцію вдосконалення механізмів структурного розвитку національної економіки й стратегічні механізми структурного розвитку промисловості України. Проаналізовано структуру валового внутрішнього продукту в

категоріях виробництва, доходів, кінцевого використання. Визначено пріоритетні механізми структурного розвитку агропромислового комплексу України та напрями земельної реформи. Надано оцінку векторам структурного розвитку національної економіки в бюджетній сфері. Удосконалено механізми бюджетної децентралізації структурного розвитку національної економіки. Надано критичну оцінку векторів економічної інтеграції України та їх впливу на розвиток структури зовнішньої торгівлі. Досліджено структуру зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС та її вплив на розвиток національної економіки. Запропоновано механізми урівноваження платіжного балансу в системі структурного розвитку національної економіки. Надано оцінку структурній динаміці валового регіонального продукту України та його впливу на інвестиційні можливості. Формалізовано механізм залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток національної економіки. Розвинуто інноваційно-інвестиційні механізми структурного розвитку національної економіки.

Ключові слова: механізм, структурний розвиток, національна економіка, конкурентоспроможність, валовий внутрішній продукт, інтеграція.

АННОТАЦИЯ

Стеблянюк И. О. Механизмы структурного развития национальной экономики. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Классический приватный университет, Запорожье, 2017.

Аргументирована дефиниция механизмов структурного развития национальной экономики как многовекторного понятия. Доказано, что в институциональных условиях Украины потребностям обеспечения устойчивого развития национальной экономики лучше отвечает комплексный (интегрированный) подход, который обеспечивает гармонизацию структуры отраслевого и секторального, бюджетно-налогового, внешнеэкономического, инвестиционного, регионального развития.

Установлено, что в рейтинге стран мира по ВВП Украина занимает средние позиции, что свидетельствует о значительном объеме национальной экономики, ее низкой интенсивности и существовании неформальных институтов, сдерживающих ее экономический рост. В рамках концепции усовершенствования механизмов структурного развития национальной экономики охарактеризованы четыре вектора устойчивого функционирования национальной экономики: вектор развития, вектор безопасности, вектор ответственности, вектор гордости. Приведен перечень соответствующих реформ.

Проведен анализ структуры валового внутреннего продукта в категориях производства, доходов, конечного использования. Обосновано, что стратегические принципы развития структуры промышленности Украины связаны с ее

техническим переоснащением на инновационной основе, активизацией инвестиционной деятельности, в том числе на принципах государственно-частного партнерства, использования потенциала вертикальных интегрированных структур.

Доказано, что приоритетные механизмы развития структуры агропромышленного комплекса Украины связаны с гармонизацией законодательства относительно безопасности пищевой продукции с законодательными актами ЕС, переходом к инновационно-инвестиционной модели экономического роста, финансовой поддержкой фермерских хозяйств, малых и средних сельскохозяйственных товаропроизводителей. Обоснованы принципы проведения земельной реформы в контексте повышения инвестиционной привлекательности национальной экономики и определения ее диалектической связи с другими реформами национальной экономики.

Дана оценка векторам структурного развития национальной экономики в бюджетной сфере, позволяющая положительно оценить государственную поддержку аграрной отрасли, имеющей мощный потенциал в условиях вступления Украины в ЕС, реализацию инновационных программ, в том числе по ракетостроению и развитию национальной спутниковой системы связи, сотрудничество с ЕС в научной сфере. Доказано, что экономически необоснованными являются расходы на обслуживание долговых обязательств по кредитам, привлеченным под государственные гарантии, на развитие сети автомобильных дорог общего пользования.

Усовершенствованы механизмы бюджетной децентрализации структурного развития национальной экономики. Определены общие и специфические проблемы налогообложения отраслей национальной экономики, представленные в матричной форме в виде таблицы. Определены точки согласования налоговой реформы с реформами местного самоуправления, органов правопорядка, энергетики, сельского хозяйства; банковского сектора.

Дана критическая оценка векторов экономической интеграции Украины и их влияния на развитие структуры внешней торговли. Показано, что в географической структуре внешней торговли Украины и ЕС наибольшими внешнеэкономическими партнерами Украины являются Германия, Польша, Венгрия, Испания. Проанализированы динамика и структура платежного баланса Украины, ее положительные и отрицательные стороны. Доказано, что механизмами уравнивания платежного баланса в системе структурного развития национальной экономики являются активизация ее экспортного потенциала, валютная либерализация и переход к режиму таргетирования инфляции.

По результатам структурной динамики валового регионального продукта Украины и оценки финансовой результативности предприятий сделан вывод о значительной концентрации прибылей (убытков) в отдельных регионах Украины. Оценка структуризации регионального развития национальной экономики во внешнеэкономической деятельности позволила установить чрезмерную концентрацию объемов экспорта-импорта по регионам, несмотря

на наличие их отрицательного сальдо. Доказано, что устойчивое развитие региональной экономики требует диверсификации экспортно-ориентированных отраслей и формирования их международной специализации.

В результате формализации механизма привлечения прямых иностранных инвестиций в развитие национальной экономики сделан вывод о его низкотехнологической, сырьевой специализации, а также посредническом характере как на финансовом, так и на товарном рынках. Разработаны предложения по определению приоритетных направлений инвестиционной деятельности, исходя из трехсекторной модели национальной экономики, а также становления институциональных инвесторов, устранения региональных диспропорций.

Ключевые слова: механизм, структурное развитие, национальная экономика, конкурентоспособность, валовой внутренний продукт, интеграция.

SUMMARY

Steblianko I. O. Mechanisms of Structural Development of the National Economy. – Manuscript.

Dissertation for doctor degree in Economics on specialty 08.00.03 – economy and management of national economy. – Classic Private University, Zaporizhzhya, 2017.

The definition of mechanisms of structural development of the national economy is argued. The development of dynamics and global competitiveness of Ukraine's national economy is formalized. The concept of improvement of mechanisms of structural development of the national economy is substantiated. The structure of gross domestic product in the categories of production, incomes, end use is analyzed. The strategic mechanisms of structural development of Ukrainian industry are substantiated. The priority mechanisms of structural development of the agro industrial complex of Ukraine and directions of land reform are determined. The evaluation of the vectors of the structural development of the national economy in the budget sphere is given. The mechanisms of budgetary decentralization of the structural development of the national economy have been improved. The critical assessment of the vectors of Ukraine's economic integration and their influence on the development of the structure of foreign trade is given. The structure of foreign trade of Ukraine with EU countries and its influence on the development of the national economy are researched. The mechanisms of balancing the balance of payments in the system of structural development of the national economy are proposed. The estimation of structural dynamics of the gross regional product of Ukraine and its influence on investment opportunities is given. The mechanism of attraction of direct foreign investments into the development of the national economy is formalized. Innovative-investment mechanisms of the structural development of the national economy are developed.

Key words: mechanisms, structural development, national economy, competitiveness, gross domestic product, integration.

СТЕБЛЯНКО ІРИНА ОЛЕГІВНА

**МЕХАНІЗМИ СТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка
та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 04.08.2017 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк різнографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 1,8. Обл.-вид. арк. 1,8. Тираж 150 пр. Зам. № 30-17АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008 р.